

“Eskinin enkazı üzerine
yeni kentsel dünyayı
yapmak için şiddet gerekir.”

David Harvey*

Devlet Dilinin Retoriğine Karşı Lacancı Bakışla Mekanın Siyasal Potansiyeli

Mekan, oluşumunu insanın algıladığı sınırlar üzerinden kurgular. Bu sınır kurgusunda iç mekan, dilini daha çok mahrem üzerinden kurgularken kentsel mekan ise “çok katmanlı siyasi dolayımın bir tezahürüdür.”¹ Bu çok katmanlı siyasi oluşum, değişim potansiyelini de içinde barındırır. Aynı şekilde mekana da yansıyan bu potansiyel, *kesintiye uğramış yapıt* kavramını akla getirir. Birey tarafından öngörülemeyen, şehrin tarihinde yaşanan bir kaza, olay ya da değişim olarak tanımlanabilecek *kesintiye uğramış yapıt*; “şehrin özgül sorunlarından türetilmişse varlığını” sürdürebilirken, bu tip mekanların kolektif hafıza üzerinde bir değeri olduğunu da göstermektedir.² Kolektif hafızanın kent üzerinde değer addettiği mekanların genelde anıtsal yani ritüel, toplanma alanları ya da meydanlar olduğu zaten pek çok sosyolog tarafından söylenmiştir. Fakat post-modernite çağında anıtsal ya da simge alanların yanında Auge’un *Yok-mekan*’larının da direnişin görülebildiği mekanlar haline dönüştüğü söylenebilir. Bu durum pek çok alanın *kesintiye uğramış yapıt* potansiyeli barındırdığını gösteriyor olabileceği gibi; farklı işlevlere sahip mekanların ortak hale gelen bu potansiyelinde, direnişin öznelerinin farklı katmanlardaki dağılımında oluşan bir uzlaşma haline de işaret edebilir. Bunun bir sebebi olarak, yokyer ve anıtsal mekanların devlet dilinin Lacancı *Le Symbolique*’in alanındaki işlev ve ona bağlı değerlerine paralel işleyen fantazi alanlarında görülen bir değişim olamaz mı?

İlk önce kolektif hafızanın anıtsal ve sembolik ritüel alanlarını ve kentsel mekanın siyasal olarak kutup yüklenmesi sürecini inceleyebiliriz. Lefebvre’nin ve David Harvey’in dediği gibi Kent Hakkı’nın sokakta yani kamusal alanda cereyan etmesi karşı konulamaz bir

* Harvey, David, 2008, “Kent Hakkı” <http://www.sendika.org/2013/05/kent-hakki-david-harvey/> (Erişim: 20.04.2014)

¹ Harvey, David, 2013, “Asi Şehirler Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru”, (çev.) Ayşe Deniz Temiz, Metis Yayınları, İstanbul, ss. 11

² Rossi, Aldo, 2006, “Şehrin Mimarisi”, (çev.) Nurdan Gülbilek, Kanat Kitap, İstanbul, ss. xvi-xix

sonuçtur.³ Kent sürecine hükmetme hakkı üzerinden söylemini geliştiren bu talepler, devletin kurguladığı dilin yarattığı fantazi alanında oluşmuş bir yırtık haline gelir. Yani Lacancı fantazi alanında oluşan bu yırtık kentsel ve kamusal mekanları direniş alanlarına dönüştürür.

Tarih boyunca direniş mekanı olarak pek çok meydanın ve ritüel alanlarının yani kolektif hafıza mekanlarının simge haline geldiği aşıkardır. Yine de direnişin mekana yüklediği değerin, mekanın anıtsal ya da kolektif hafızada bir anlamı olmasını şart koştuğunu söyleyebilir miyiz? Bu noktada Ranciere'in *Siyaset Üzerine On Tez*'inden *Sekizinci Tez*'ini hatırlamakta fayda var. Ranciere'e göre polis, devlet dilinin bir uygulamacısı olarak mekanı "Dağılın, seyredecek bir şey yok!" diyerek öz işlevine hapseder ve *kesintiye uğramış yapıt*'ın ya da mekanın, potansiyeli diyebileceğimiz değerini görmezden gelir. Devlet dilinde mekanlar dolaşım mekanı, yeşil alan gibi tanımlar üzerinden imar planında ne öngörüldüyse o şekilde ilerlemektedir. Bu durumda polisin devletin dilini uyguladığı her alan siyasal özne için potansiyel direniş alanları haline gelmektedir. Dilin ve paralel ilerleyen fantazinin alanında oluşan bu yırtık mekanın anıtsal olma özelliğinden çok "siyasetin özü olan uyumsuzluk"ın ortaya çıktığı yani devletin görmemizi istemediğine tanık olduğumuz alanlar haline gelir.⁴ Görmemizin istenmediği ve dile dökemediğimiz bu alanlar yani direniş mekanlarının özelliği ise Lacan'ın üçlü düzenindeki aşamalar ile açıklanabilir.

Lacan'ın üçlü düzeni içinde devletin retoriğini anlamak için ilk önce oluşturduğu dili anlamak gerekir. Bu dil Lacancı Simgesel'in, *Le Symbolique*'in düzenidir. Simgesel düzen öznenin hazır bulduğu ve yasalarına uymak zorunda olduğu alandır. Kendi başlarına bir anlam taşımasalar da birbirleri ile kurdukları ilişkilerle anlam kazanıp, "gösterenlerin dilsel/kültürel kapalı düzenini tanımlamak" için kullanılır. Simgesel kavramı ben'in oluşumunda karşılığını bulamayan imgeler yüzünden özneyi hem oluşturan hem de parçalayan bir düzen haline gelir. İmgesel alan, *Le Imaginaire* ise üçlü düzenin orta aşaması olup hem Simgesel alan hem de Gerçek yani *Le Reel* ile bağlantılıdır. İmgesel alan Gerçek'i "imgeler alanına hapsedip onunla başa çıkmaya" çalışırken daha sonrasında "Özne dilin, yani gösterenler düzeninin egemenliği altına girdiğinde, imgeler" bu hapsolmanın aynısını yaşamaktadır.⁵ İmgesel düzenin önemi, Simgesel'in alanı ile başa çıkabilmek, tahammül

³ Harvey, David, 2008 (Erişim: 20.04.2014)

⁴ Ranciere, Jacques, 2007, "Siyasalın Kıyısında", (çev.) Aziz Ufuk Kılıç, Metis Yayınları, İstanbul, ss. 150-151

⁵ Zizek, Slavoj, 2005, "Yamuk Bakmak Popüler Kültürden Jacques Lacan'a Giriş", (çev.) Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul, ss. 228-230

edebilmek için öznelerin bu düzen içinde yarattığı fantazilerde görülür. Simgesel'in devlet dilindeki retoriği sonucu yaratılan bu fantazi alanına belki de en iyi örneklerden biri olarak bir eve ve iki arabaya sahip Amerikan rüyası vatandaşının hayatı gösterilebilir.

Devletin dili ile paralel olarak oluşturulan hatta yaşanan bu psişik fantazi alanı içinde kendine yer bulamayanlar ya da tepkisini göstermek isteyenler ise tam olarak dile dökülemeyen Gerçek'in tesirini direniş ile ortaya koymaktadır. Bu direniş, Rancier'in dediği gibi siyasal öznenin devlet dilinin uygulayıcısı olan polisle karşılaştığı her ortamda uyuşmazlığını gözler önüne sermesi ile görülür. Bu sebeple direnişin mekanı, işlevsel özellikleri ya da kolektif hafızadaki mevkiisinden öte orada kurulan dil ile fantazinin büyüklüğüne ve siyasal uyuşmazlığın tepkisini ortaya koymak isteyen öznelerin yoğunluğuna göre değişmektedir.

Türkiye örneğinden ilerlediğimizde mekanın içerdiği potansiyel ile siyasal öznenin fantazi alanında yırtılmayı deneyimlediği mekanlara verilebilecek örnekler çoğalmaktadır. Özellikle zamanın ve mekanın kolektif hafızada tuttuğu yerin devlet dilinde, mekanın işlev (AVM, Opera Salonu) ve en azından cephede tarza (Barok) indirgenmesi ile kapitalist sistemin rant isteği üzerinde yoğunlaşması bu yırtılmayı sağlayarak özneleri siyasallaştırmış ve mekanın içinde barındırdığı değer değişimi potansiyelini gözler önüne sermiştir.

Gezi Parkı'nın bir direniş mekanı ve sembolü olmasının dışında pek çok mekanın siyasal potansiyelini gözler önüne seren forum ve dayanışma platformları da unutulmamalıdır. Direniş mekanlarına verilebilecek örneklerden bir diğeri ise Auge'un *Yok-mekan* kavramı içinde alabileceğimiz dolaşım alanları ve alışveriş merkezlerinde gerçekleştirilen direnişlerdir. Özellikle direniş mekanı ve devletin mekanı ile alakalı olarak kurduğu dil üzerinden inceleyeceksek İstiklal Caddesi'nin AVM'leşmesine, Gezi Parkı yerine yapılmak istenen ve sürekli işlevi değiştirilen kışlanın alışveriş merkezi olma potansiyelinin de yüksekliğine tepki gösteren siyasi öznelerin direniş mekanlarından birinin AVM'ler olmasına dikkat çekmek gerekir. Alışveriş merkezlerinin değer değişimi, anıtsal alanların yaşadığı değişimden daha farklı değil midir? Tarihsellik ya da kolektif hafızada yer ediminden söz etmenin olası olmadığı bu mekanlar, kapitalist sistemin kendi çarklarından biri olmasına rağmen dil düzeninde yırtılmayı görebildiğimiz bir direniş mekanı haline dönüşmüşken bu değişim nasıl açıklanabilir?

Siyasallaşan öznelerin, devlet dilinin Simgesel düzeni içinde varolabilmek için paralel bir yaratım olarak görebileceğimiz devlet yönelimli fantazi alanı yerine daha farklı bir fantazi alanı oluşturduğu argümanı ile sorduğumuz sorular açıklanabilir. Aynı şekilde devlet dilinin direniş sırasında olağan halinden vazgeçerek tekrar kurguladığı parametrelerle (Lobiler vb.) özneleri Simgesel'in düzeni içine çekmeye çalıştığı görülebilir.

İmgeselde bulunan fantazi, Gerçek ve Simgesel arasında bir köprü olmasa da fantazi içinde yürünmeden Gerçek ile karşılaşamaz. Gerçek'in simgeselleştirilemeyen yani dile dökülemeyen çekirdeği çevresinde ilerlerken fantazinin gerekliliği burada kendini gösterir. Devletin retoriğinden ve kent sürecine dahil edilmeme fantazisinden kurtulan siyasal özne, kentin üzerinde hükmetme hakkını talep ederek devlet dilinden bağımsız kendi fantazi alanını oluşturarak, mekanların direniş mekanları olma potansiyelinde değer değişikliğine sebep olmuştur. Bu değer değişikliği sonucunda kolektif hafızanın alanları yerine tarihselliğin olmadığı bir mekan-değer dönemine geçilmiş gibi gözükmektedir. Bu yüzdendir ki her mekan siyasal öznenin politize edebileceği bir söylem alanına dönüşmüştür.

Kaynakça

Harvey, David. *Asi Şehirler Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru*. Çev., Ayşe Deniz Temiz.

İstanbul: Metis Yayınları, 2013

"Kent Hakkı" <http://www.sendika.org/2013/05/kent-hakki-david-harvey/> (Erişim: 20.04.2014)

Ranciere, Jacques. *Siyasalın Kıyısında*. Çev., Aziz Ufuk Kılıç. İstanbul: Metis Yayınları, 2007.

Rossi, Aldo. *Şehrin Mimarisi*. Çev., Nurdan Gülbilek. İstanbul: Kanat Kitap, 2006.

Zizek, Slavoj. *Yamuk Bakmak Popüler Kültürden Jacques Lacan'a Giriş*. Çev., Tuncay Birkan.

İstanbul: Metis Yayınları, 2005.